T.C.

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Sosyal Hizmet Bölümü

SHZ 101 SOSYAL HİZMETE GİRİŞ

Zeki KARATAŞ, Öğr. Gör.

2. Hafta:
Bir Meslek ve Uzmanlık Alanı Olarak Sosyal Hizmet

Sosyal Hizmet Tarihi: Sosyal Hizmetin Ülkemizde ve Dünyadaki Tarihsel Gelişimi

Sosyal Hizmetin Tanımlanması

Sosyal Hizmetin Amaçları

Sosyal Hizmetin İşlev ve Rolleri

Sosyal Hizmetin Tarihsel Gelişimi

- **Osmanlı Devleti bir vakıf medeniyetiydi.**
- Sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya büyük önem veren Osmanlı Devleti'nde vakıflar; dinî, sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve askerî alanlarda hizmetler veriyordu.

Vakıf nedir?

- Vakıf kelime anlamı itibariyle “**bir şeyi daimi olarak durdurmak”** demektir.
- Terim anlamıyla; **“bir malı mülkiyetten çıkarıp çıkarlarını müebbeden bir hayır işine tahsis ederek saklamak”** şeklinde ifade edilmektedir.
- Ancak vakfın kelime anlamındaki **‘durdurmak’** fiilini şu manada anlamak gerekir: **Bir malı alım-satımdan alıkoyup (durdurup) menfaatini devamlı olarak fakirlere tayin etmek.**
- Bir başka deyişle, **bir malın-mülkün alım-satımından doğan faydasını, ona sahip olan açısından durdurmak ve ona ihtiyacı olan başkalarına devamlı olarak tahsis etmek.**

Vakıflar kimlere hizmet eder?

- Bu anlamıyla vakıflar özellikle toplumda yardıma muhtaç durumda olan kadın, çocuk, yaşlı ve engellilere yönelik önemli hizmetler ifa etmekteydi.
- 18. yüzyıl sonlarında yalnızca İstanbul'daki vakıf imarethanelerinde her gün **30.000 fakire** yemek ikram ediliyordu.

Vakıfların resmileşmesi

- 19. yüzyılın başına kadar merkezi idarenin sistemli bir müdahalesine maruz kalmayan vakıflar, sistemin yozlaşması gerekçesiyle, özellikle **II. Mahmut** döneminde müdahalelere maruz kalmış ve **1826** yılında kurulan **Evkaf-ı Hümayun Nezareti**'ne bağlanmaya ve idareleri de memurlara bırakılmaya başlanmıştır.
- Vakıfların merkezi otoritenin kontrolüne girmesi ile birlikte, hareket alanları kısıtlanmış ve yoksullara yönelik hizmetler Devlet eliyle yapılmaya başlanmıştır.

İlk Çocuk Rehabilitasyon Merkezi: Niş Çocuk Islahhaneleri

- 1863 yılı başlarında Tuna Valisi olarak görev yapan Mithat Paşa tarafından Niş Islahhanesi adı altında yatılı bir kurum açılmıştır.
- Bu Islahhanede bir müdür ile İslam ve Hıristiyan yeteri kadar öğretmen ve çocuklara meslek öğretecek ustalar görevlendirilmiştir.
- 4–15 yaşları arasında Müslüman-Hıristiyan ayırımı yapılmaksızın 201 öğrenciye hizmet veren Islahhanede okuma-yazma öğretiminin yanında sanat eğitimi de verilmiştir.

Islahhaneler

- Osmanlı'da kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin ilk yatılı kurum deneyimi olan bu ıslahhaneler, gerçek anlamda bir yetimhane ya da **'eytamhane'** olarak değil, Müslüman ve Hıristiyan kimsesiz çocukların **'tahsil ve terbiyelerine bakmak, sanat öğretmek için'** oluşturulan bir tür 'sanayi mektebidir' aynı zamanda.

Midhat Paşa

- Midhat Paşa'nın sanayi mektebi deneyimi II. Abdülhamit tarafından kabul görmüş, benzeri kurumlar diğer eyaletlerde de kurulmuştur.
- Hatta Midhat Paşa tarafından **'ıslahhaneler'** için hazırlanan Islahhaneler Nizamnamesi'nin 1903 yılında İstanbul'da kurulacak olan 'Darülhayr-i Ali' adlı kimsesiz Müslüman yetimler 'darüleytamının' işletilmesine kaynaklık ettiği belirtilmektedir.

Eğitim Ve Bakım Kurumu: Darüşşafaka

- Adı **“şefkat yurdu”** anlamına gelen Darüşşafaka, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde bir derneğin himayesinde ve bir sivil oluşumun öncülüğünde kurulan ilk parasız özel okuldur.
- Kurulduğu zamanki tam adı Darüşşafakatü’l-İslâmiyye’dir.
- Devlet desteğini de kazanmış olan bu okulun temeli, açılmasına ön ayak olan Cemiyet-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye’nin kurulmasıyla atılmıştır.

Darüşşafaka

- Darüşşafaka'nın kuruluşundaki ilk amaç, Cemiyet-i Tedrîsiye-i İslâmiye'nin Kapalıçarşı önündeki esnaf çıraklarını eğitmektir.
- Bu sebeple cemiyete, Kapalıçarşı civarında Örücüler Kapısı'nda bir okul tahsis edilmiş, akabinde bu binanın onarımına başlanmıştır.
- Mektebin yeri için, Beyazıt Meydanı yakınında bulunan Simkeşhane'nin yanındaki Valide Mektebi ayrılmıştır.
- Binanın ve eğitim araçlarının hazırlanması ile birlikte **1865** yılında derslere başlanmıştır.

Darüşşafaka

- İlk yıl için 54 öğrenci alınan okulda eğitim 8 yıl olarak belirlenmiştir.
- İbtidaî-İdâdî ve Rüşdiye olarak belirlenen sınıflar doğrultusunda eğitimin ilk altı yılı İbtidai-İdadi-Rüşdiyeye, son iki yıl ise “Âli” kısma tahsis edilmişti.
- Buna ek olarak son sınıf, Telgraf ve Fen Mektebi adıyla da eğitim vermiştir.
- İlk öğretmenler, çoğunlukla asker kökenli veya İstanbullu aydınlardan oluşmaktaydı ve tamamen fahri olarak görev yapmaktaydılar.

Yetimlerin Haklarının Korunması: Eytam Keseleri Ve Emval-i Eytam Nezareti

- Osmanlı toplumunda, yetimlerin miras yoluyla kalan menkul ve gayrimenkul malların vasileri tarafından işletilmesi ve sermayenin kontrol altına alınarak elde edilen gelirin bu şahısların ihtiyaçlarının karşılanması için harcanması, reşit olduklarında ise mallarının kendilerine teslim edilmesi için oluşturulan kurumlara, **eytam keseleri** adı verilmekteydi.

Eytam Kesesi

- Bu sisteme eytam kesesi adının verilmesinin nedeni, yetimlerin miras olarak kalan paralarının, bu paraların işletimine dair evrakın, gayrimenkullere ait belgelerin ve benzeri vesikaların kumaştan yapılmış bir torba veya çanta anlamında olan bir kesenin içine konmasındandır.
- Yetimler reşit olduklarında bu keseler feshedilmekte ve miras olarak kalan mallar kendilerine şahitler huzurunda teslim edilmektedir.

‘Eytam İdaresi

- Tanzimat modernleşmesinin çocuk alanındaki tezahürlerinden biri de yetim kalmış çocukların mallarının korunmasını hedefleyen ‘Eytam İdaresi’nin kurulmasıdır.
- Yetim çocukların mallarını ve paralarını koruma 19. yüzyıl öncesinde şer’i işler arasında sayılmakla birlikte, bu işlerin modern devletin görev ve denetim alanına dâhil edilmesi 1851 yılında çıkarılan Eytam Nizamnamesi ile mümkün olabilmiştir.

Emval-i Eytam Nezareti

- Bu nizamname ile yetim mallarına bakacak teşkilat anlamına gelen Emval-i Eytam Nezareti kurulmuştur.
- Bu teşkilat Tanzimat döneminde çocukların mallarını ve diğer haklarını korumak amacıyla oluşturulan ilk kurumdur.
- Ayrıca bu kurumla birlikte köylerde babası ölen ve yetim kalan her çocuğun Eytam İdaresi'ne bildirilmesi zorunluluğu getirilmiştir.
- Bunun yanında çocuğun haklarının korunması amacıyla vesayet kurumu oluşturulmuş; babası ölen çocuğa varsa öncelikle annesinin o da yoksa diğer bir akrabası vasi olarak atanmıştır.

Sokak Çocuklarının Barındırılması: Darülaceze, Darülhayr-i Alî

- I. Meşrutiyet (1876–1908) dönemi kentsel nüfusun savaşlar nedeniyle denetimsiz artması, yoksul kentsel nüfusun devletin hazır olmadığı bir ‘asayiş’ sorunu olarak ortaya çıkması nedeni ile genel olarak yoksullara yönelik ve özel olarak muhtaç ve kimsesiz çocuklara yönelik kurumsal yardım yapılanmasını tetiklemiştir.
- Savaş nedeniyle büyük kentlere yönelik göç ilk olarak 1683 II. Viyana Bozgunu ile başlamış olmakla birlikte, 1877 Osmanlı-Rus Savaşı sonucu İstanbul’a akın eden göç çok daha geniş kapsamlı ve kalıcı etkiler bırakmıştır

Darülaceze'ye neden ihtiyaç duyuldu?

- Osmanlı tarihindeki en önemli sosyal kurumların başında gelen Darülaceze'nin ortaya çıkmasının gerisinde İstanbul'un düzenini bozan 'serseri' ve dilencilerin disipline edilmesi ve böylece düzenin sağlanması ihtiyacı yatmaktadır.
- Darülaceze kapsam ve tür olarak ilk defa devlet tarafından planlanmış ve hizmete açılmış bir kurumdur.

- Darülaceze'nin açılmasına zemin hazırlayan **30 Mart 1890** tarihli Meclis-i Vükela'da dilenciler ve diğer gruplarla ilgili şu kararlar alınmıştır:

- *«(…) dilencilerden İstanbullu ve taşralı olanların tespit edilmesi; hasta kimsesiz ve çalışamayacak durumda olanların listesinin hazırlanması, taşradan işi gücü ve sanatı olmayıp da İstanbul'a gelmek isteyenlerin bundan böyle memleketlerinden salıverilmemeleri; işe güce yaramayanlar ile kimsesiz çocuklara bulundukları yerin belediyesi tarafından bakılması, çalışabilecek durumda olanların yol yapımında ve diğer imalat işlerinde çalıştırılarak geçimlerinin sağlanması için vilayetlere tebligat yapılmasının Dahiliye Nezaretine yazılması...»*

Osmanlı’da ilk sosyal inceleme raporu

- Sokaklarda yaşayan ve halkı rahatsız eden İstanbullu ya da muhacirlerden kendisini geçindirmeye gücü kudreti olmayanlar, erkek ya da bayanlar, **Zaptiye Nezareti** tarafından görevlendirilen **polislerce** bu şahısların adı, şöhreti, ikametgâhları, durumu, sahip çıkacak kimsesi bulunup bulunmadığı etraflıca araştırıldıktan sonra, jurnalleriyle (rapor niteliğindeki belge) birlikte Darülaceze’ye gönderilirdi.

Darülaceze

- Darülaceze kent yoksullarından sadece dilenciler değil; kimsesiz genç, özürlü, yaşlı ve terk bebeklere de bakım hizmeti veren; hatta barındırdığı bazı atölyeleri ile 19. yüzyıl batı modelleri olarak ‘çalışma evleri’ gibi kurumlardan esinlenilerek oluşturulan bir kurumdur.

Darülhayr-i Ali

- II. Abdülhamid dönemi kentsel sosyal sorun olarak ‘sokak çocukları’ ile ilgili oluşturulan en önemli kurum olan Darülhayr-i Ali’nin niteliği; hangi gerekçelerle, hangi çocuklar için kurulduğu konusunda bazı belirsizlikler vardır.
- Esas olarak Müslüman kimsesiz çocukların barındırılması eğitimi ve meslek sahibi kılınması için II. Abdülhamit’in kurduğu varsayılan Darülhayr-i Ali’nin kuruluşunun gerisinde, 1890’lı yıllardaki Ermeni olayları ve bu olaylardan arta kalan binlerce savaş yetiminin bakımının uluslararası bir sorun haline gelme potansiyeline karşı önlem alma düşüncesi yatmaktadır.

Yetimler Yurdu: Darüleytamlar (1914)

- Balkan Savaşları(1912–1913) sonrasında İstanbul'a göç eden büyük göçmen kitlelerinin yerleştirilmesi, istihdamı, iaşesi ve çocuklarının eğitimi dönemin iktidarı için büyük bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.
- Ortada kalan çocukların sokakta çalışması ya da dilencilik yapması bazı asayiş sorunlarına neden olmuş ve İttihat Terakki yönetimi bütçesini doğrudan devletin karşıladığı ve yönetimini devlet adına partiye bağlı bir genel müdürlük seklinde düzenlediği yaygın 'yetimhaneler' (darüleytamlar) örgütlenmesine girişmek durumunda kalmıştır

Kurtuluş Savaşı Yılları Ve Kazım Karabekir'in Çalışmaları

- Karabekir doğu cephesi komutanı olarak bulunduğu süreçte yalnız askeri ve siyasi alanda değil, eğitim sahasında da çok büyük hizmetler yapmıştır.
- Ermenilerce katledilen ailelerin yetim yavrularına gerçek bir baba olmuş 4.000 erkek 2.000 kız evladı sefaletten kurtarmış ve vatana faydalı meslek sahibi bireyler haline getirmiştir.

Kazım Karabekir:

- ***"Hayatımda bana zevk veren hayli başarılarım vardır: En zevklisi binlerce bakımsız çocuğun hayat ve geleceğini kurtarmak olmuştur"*** diyen Kazım Karabekir, çocukların eğitiminin yanı sıra halkın eğitimi ile de uğraşmıştır.
- Erzurum ve Sarıkamış'ta okullar kurmuştur.

Himaye-i Etfal Cemiyeti

- 1917 yılında İstanbul'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti, 28 Kasım 1917 tarihinde, 1. Dünya Savaşı nedeniyle cephede savaşanların çocukları ve yaşanan toprak kayıpları sonrası Anadolu'ya göç eden ailelerin kimsesiz ve yoksul kalan çocuklarına bakmak amacıyla İstanbul Firuz Ağa'da 100 kapasiteli çocuk misafirhanesi açarak işe başlamıştır.
- Cemiyet çocuk ve anneye yönelik bir çok çalışmayı hayata geçirmiştir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti

- Milli Mücadele sırasında Anadolu'ya geçen kurucular, Atatürk'ün desteklerini alarak 30 Haziran 1921 tarihinde Ankara'da Himaye-i Etfal Cemiyetini kurmuşlardır.
- Cemiyet; süt damlaları, aşevleri, talebe sofraları, yuvalar, kreşler, muayenehaneler, çocuk bahçeleri, kütüphaneler açarak genç Cumhuriyete sağlıklı kuşaklar yetiştirme çabasına girmiştir.

Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu

- 1949 yılında, çocuk hizmetlerinde kamusal yetkiyi ve örgütlenmeyi ifade eden 5387 sayılı Birinci Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun kabul edilmiştir.
- Bu Kanun, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Mili Eğitim Bakanlığına çeşitli yasal görevler ve sorumluluklar vermiştir.
- Ancak, Kanun, 1957 yılında, İkinci Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu ve Koruma Birlikleri

- 1957 yılında, 1949 tarihli Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun yerine, yeni bir örgütsel, yaklaşımla İkinci Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun kabul edilmiştir.
- Bu Kanun, temel felsefe olarak yerel yönetimleri yetkili kılmayı hedeflemiş ve çocuk koruma hizmetlerinin yerel yönetim birliklerine (Korunmaya Muhtaç Çocuklan Koruma Birliklerine) vermiştir.

Sosyal Hizmetler Enstitüsü ve Akademisi

- 1959 yılında Sosyal Hizmetler Enstitüsü (ve Sosyal Hizmetler Akademisi) kurulmasına yönelik yeni bir örgüt kanunu kabul edildi.
- Bu Kanun ile Türkiye'de profesyonel sosyal hizmet elemanları (sosyal çalışmacılar) yetiştirilmeye başlanmıştır.
- Sosyal çalışmacıların 1965 yılından itibaren kamusal ve özel kuruluşlarda görev yapmaya başlamasıyla birlikte, teorik ve pratik çalışmalarda, bilimsel ve mesleksel etkinliklerde ciddi nicel/nitel gelişmeler kaydedilmeye başlanmıştır.

Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü

- 1963 yılında, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur.
- Bu Genel Müdürlük, 20 yıl süren uygulama dönemi içinde belirli bir bilgi ve deneyim birikimi sağlamış ve 1983 yılında kurulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün çekirdeğini oluşturmuştur. .

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)

- 1983 yılında, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kurulmuştur.
- Kurum, önce, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuş; 1989 yılında da Başbakanlığa bağlanmıştır.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 2828 sayılı Kanun ile 24.5.1983 tarihinde kurulmuştur.
- Kanun'a ilişkin tasarı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından hazırlanmış, Bakanlar Kurulu'nda kabul edilerek Danışma Meclisi'ne sevk edilmiş ve buradaki görüşmelerin ardından, dönemin yetkili yasama organı olan Milli Güvenlik Konseyi'nce kabul edilmiştir

Dünyada Sosyal Hizmetin Tarihsel Gelişimi

İngiltere Yoksullar Yasası

- İngiltere'de **1601** yılında çıkarılan **Yoksullar Yasası** ilk sosyal yardım ve sosyal hizmet kanunu olarak kabul edilir.
- Yoksullar Yasası'na göre yardıma muhtaçlar üçe ayrılıyordu:
- 1. Sağlam bedenli yoksullar,
- 2. Yeteneksiz (sakat) yoksullar,
- 3. Korunmaya muhtaç çocuklar.
- Birinci gruba iş bulunacak, çalışmayı kabul etmeyenler cezalandırılacaktı.
- İkinci grup, bakımevlerine yollanacaktı.
- Üçüncü grup eğer bakacak akrabaları yoksa kızlar 21 yaşına ya da evlenene kadar, erkekler 24 yaşına kadar çırak olarak zanaatçıların yanına verilecekti.

Beveridge Raporu

- **1942** yılında **Beveridge**, İkinci Dünya Savaşı sırasında hem ekonominin tam çalışması hem de işçi refahını sağlayacak tedbirler önerdi.
- Bu tedbirler dört ana ilke üzerine odaklandı:
- 1. Her vatandaş sosyal sigorta kapsamına alınmalıdır.
- 2. Gelir kazanma gücünün kaybolmasına yol açan ana riskler (hastalık, işsizlik, kaza, yaşlılık, dulluk, gebelik) tek bir sigorta içinde kapsanmalıdır.
- 3. Gelirle bağımlı olmaksızın belirli bir miktar sigorta priminin ödenmesi gerekir.
- 4. Yardıma hak kazananlara gelirden bağımsız olarak belli bir miktar tazminatın ödenmesi gerekir.
- 1948 yılında İngiltere'de ulusal sigorta programı tam olarak uygulanmaya başlamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri

- 1877'de Hayırseverlik Organizasyonu Derneği (Charity Organization Society) Bufallo ve New York'ta kurularak yaygınlaştı.
- Başta yoksullar olmak üzere yardıma muhtaç ailelerle çalışan bu organizasyonlarda müracaatçılar için merkezi bir kayıt sistemi oluşturuldu ve sosyal araştırma süreci başlatıldı.
- **Jane Addams** Chicago'da Yerleşim Evi (Hull House) adı altında özellikle kadınları desteklemek üzere yardım faaliyetleri düzenleyen merkezler açtı.
- 1917 yılında **Mary Ricmond Sosyal Teşhis** kitabını yazdı. Bu kitapta sosyal hizmet çalışması yapanların bireye nasıl müdahale etmesi gerektiği anlatılıyordu.

Sosyal Hizmetin Tanımı

Sosyal hizmet, **insan hakları** ve **sosyal adalet** ilkelerini temel alan; sosyal değişimi destekleyen, insanların iyi olma hallerinin geliştirilmesi için insan ilişkilerinde sorun çözmeyi, güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi amaçlayan ve bunun için **insan davranışına** ve **sosyal sistemlere ilişkin teorilerden** yararlanarak insanların çevreleriyle etkileşim noktalarına müdahale eden bir meslek ve disiplindir.

Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği, IFSW,2001

Sosyal Hizmet:

Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre koşullarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan

maddi

manevi ve

sosyal yoksunlukların giderilmesini

ihtiyaçlarının karşılanmasını,

sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve

yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan

sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür.

(SHÇEK Kanunu 3. Madde)

Sosyal Hizmet Uygulamasının Amaçları

- 1. İnsanların sorun çözme sürecini etkinleştirmek, baş etme ve gelişimsel kapasitelerini arttırmak,
- 2. İnsanları kendilerine kaynak, hizmet ve fırsat sağlayan sistemlerle ilişkilendirmek,
- 3. İnsanlara kaynak ve hizmet sağlayan sistemlerin insancıl ve etkin işlev görmesini sağlamak,
- 4. Sosyal politikaları geliştirmek ve iyileştirmek,
- 5. Birey ve toplum refahını özendirmek.

Sosyal Hizmetin İşlev ve Rolleri

Sosyal Hizmetin İşlevleri

- İnsanların sorun çözme, başetme ve gelişme kapasitelerinin arttırılması için sosyal çalışmacılar
- değerlendirme,
- tanı,
- inceleme/tanımlama,
- destek/yardım,
- öneri/danışmanlık,
- savunuculuk/güçlü kılıcılık işlevlerini yerine getirmelidir.

Sosyal Hizmetin İşlevleri

- Sosyal çalışmacılar müracaatçıların kaynak ve hizmet sağlayacak sistemlerle bağlantılandırılması için
- yönlendirme,
- organizasyon,
- harekete geçirme,
- müzakere etme,
- değişim işlevlerini yerine getirmelidir.

Sosyal Hizmetin İşlevleri

- Sistemlerin etkili ve insancıl işlev görmelerini sağlamak amacıyla sosyal çalışmacıların
- yönetim,
- program geliştirme,
- koordinasyon,
- son değerlendirme işlevlerini yerine getirmesi gerekmektedir.

Sosyal Hizmetin İşlevleri

- Sosyal çalışmacılar sosyal politikaların gelişimi ve ilerlemesi için katılımda bulunulması amacıyla
- politika analizi,
- planlama,
- politika geliştirme,
- gözden geçirme ve
- politika savunuculuğu işlevlerini gerçekleştirmelidir.

Sosyal Çalışmacının 10 Temel Rolü

- 1. Bağlantı kurucu
- 2. Savunucu
- 3. Öğretici
- 4. Danışman/klinisyen
- 5. Vaka yöneticisi
- 6. İş yükü yöneticisi
- 7. İnsan kaynağını geliştirici
- 8. Yönetici
- 9. Sosyal değişim ajanı
- 10. Meslek elemanı

Kaynakça

- Veli Duyan (2012). Sosyal Hizmet. SHUD Yay.
- Charles Zastrow (2013). Sosyal Hizmete Giriş. Nika Yay.
- Zeki Karataş (2015). Sosyal Hizmet Tarihi. Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, c.1, s.1.